

Kazimierz Kuczman *1947–2021*

Dnia 28 stycznia 2021 r. zmarł w Krakowie Kazimierz Kuczman, historyk sztuki, muzealnik, dyplomowany kustosz Zamku Królewskiego na Wawelu, profesor Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II. Urodził się 9 lutego 1947 r. w Rzeczycy Okrągłej, niewielkiej wsi opodal Stalowej Woli, w rodzinie o kulturalnych aspiracjach. Atmosfera rodzinnego domu kształtowana przez ojca, miejscowego społecznika, parającego się amatorsko malarstwem i rzeźbą, wpłynęła niewątpliwie na Jego zainteresowania i wybór przyszłej drogi zawodowej. Do liceum uczęszczał w Stalowej Woli. Nie był to okres łatwy. Uczył się dobrze pomimo trudnych wyzwań, jak wielogodzinne dojazdy do szkoły i powroty do domu, spowodowane tym ograniczone kontakty z rówieśnikami i niemożność pełnego udziału w życiu licealnej społeczności, a także możliwości finansowe rodziny. Niewątpliwie wpłynęło to na osobowość dorastającego chłopca. Czas ten opisał bez emocji, z życzliwością i wyrozumiałością dla bliskich, kolegów, nauczycieli. W tych wspomnieniach brak jednak wzmianek o marzeniach i planach¹.

Po zdaniu matury podjął w roku 1965 studia z historii sztuki na Uniwersytecie Jagiellońskim. Jego nauczycielami akademickimi byli profesorowie Adam Bochnak, Jerzy Szablowski, Karol Estreicher, Tadeusz Dobrowolski, Lech Kalinowski, a także asystenci (późniejsi profesorowie): Józef Lepiarczyk, Adam Małkiewicz, Jan Samek. Szczególne znaczenie miały dla niego kontakty z prof. Lechem Kalinowskim, który przez lata otaczał go naukową opieką, wpływając na zainteresowania i przebieg zawodowej kariery. Studia ukończył w roku 1970, uzyskując magisterium po przedstawieniu pracy *Portret Stanisława Tęczyńskiego w Państwowych Zbiorach Sztuki na Wawelu*, przygotowanej na seminarium prof. Jerzego Szablowskiego.

Po studiach postanowił osiedzić się w Krakowie. Była to odważna decyzja dla młodej osoby rozpoczynającej życie zawodowe w dużym mieście, bez zaplecza

materialnego i rodzinnego. Najpierw uzyskał wsparcie dra Józefa Lepiarczyka, a nieco później Feliksa Ścibały, wybitnego polskiego bronioznawcy pracującego na Wawelu. Pierwszy z nich pomógł mu w znalezieniu zatrudnienia; drugiemu zawdzięczał możliwość zamieszkania w centrum miasta, przy ul. Studenckiej. W roku 1970 przez kilka miesięcy pracował w Krakowskim Biurze Wystaw Artystycznych pod dyrekcją Krystyny Juśkiewicz. Tam w dziale wystaw, kierowanym przez Stefanię Kozakowską, historyczkę sztuki, organizował terenowe prezentacje sztuki współczesnej. Pod koniec tego roku prof. Jerzy Szablowski, dyrektor Państwowych Zbiorów Sztuki

¹ Kazimierz KUCZMAN, *Dyptyk rzeczycy. Wspomnienie* (Kraków-Stalowa Wola: Drukarnia Knap-Druk, 2006).

1. Stanisław Ibis-Gratkowski, exlibris Kazimierza Kuczmana, 1985

na Wawelu, zaproponował mu pracę w wawelskim muzeum. Trafił do instytucji uchodzącej za wyjątkową, cieszącej się wysokim prestiżem w kraju i poza nim, ze względu na posiadane zbiory, nowoczesne metody wystawiennicze, szerokie jak na owe czasy kontakty zagraniczne, a także zaangażowanych w pracę kustoszów. Znalazł się w środowisku w większości dużo starszych, doświadczonych muzealników, z którymi szybko nawiązał dobry kontakt. Stał się członkiem zespołu, przez dyrektora Wawelu z przymrużeniem oka porównywanego do orkiestry, której on był dyrygentem. Wpajane pracownikom przez prof. Szablowskiego idee – bezinteresowne zaangażowanie naukowe, odpowiedzialność za wawelskie dziedzictwo, traktowanie dzieł sztuki z czułością, ukształtowało jego postawę i jako historyka sztuki, i jako muzealnika.

Muzeum wawelskie było przez czterdzieści dwa lata miejscem pracy Kazimierza Kuczmana. Przez większość tego czasu również mieszkał na Wzgórzu. W Państwowych Zbiorach Sztuki na Wawelu, od roku 1994 instytucji noszącej również nazwę Zamek Królewski na Wawelu, przeszedł wszystkie szczeble zawodu muzealnika, osiągając w roku 2001 stopień kustosza dyplomowanego, a w roku 2010 stanowisko docenta.

Pracę rozpoczął w Dziale Wydawnictw. Naukę trudnego i odpowiedzialnego redakcyjnego rzemiosła pobierał u kierującej wówczas działem dr Ireny Burnatowej, osoby bardzo zasadniczej, znanej

z pedanterii i stanowczości. Po objęciu w roku 1982 stanowiska kierownika Działu Wydawnictw i sekretarza redakcji, miał istotny wpływ na kształt wawelskich publikacji. Wkrótce okazało się, iż w tej dziedzinie obdarzony jest sporym talentem. Współpraca z grafikiem prof. Adamem Młodzianowskim uwarunkowała go na walory estetyczne druków. Prace redakcyjne związane z periodykiem „Studia do Dziejów Wawelu”, następnie z rocznikiem „Studia Wawelianna” kontynuował do roku 1996. W roku 1991 został kierownikiem wawelskiego Działu Malarstwa, Rzeźby i Grafiki. Stanowisko objął po Stanisławie Kozaku, który przeniósł się do Muzeum Narodowego we Wrocławiu. Nowy zakres obowiązków w pełni odpowiadał jego zainteresowaniom. Znalazł się w dziale o pięknych tradycjach naukowych oraz organizacyjnych. Z powodzeniem kontynuował działania swoich poprzedniczek: Anny Misiąg-Bocheńskiej, Jadwigi Krupińskiej, Marii Skubiszewskiej. Trwająca w dziale przez wiele kolejnych lat współpraca z Joanną Winiewicz-Wolską oraz Agnieszką Janczyk przyniosła muzeum ważne pogłębienie wiedzy o wawelskich zabytkach, a efektownymi rezultatami współdziałania stały się wydawnictwa i wystawy. Brał udział w tworzeniu większości wawelskich ekspozycji zarówno stałych, jak i czasowych, którym zawsze towarzyszyły katalogi. Dzięki współpracy z kustoszami Joanną Winiewicz-Wolską, Stanisławą Lenczowską i Jackiem Foltynem oraz plastykiem Markiem Suchowiakiem zamek wzbogacił się o tzw. Gabinet Sztuki, stanowiący rodzaj kamery przypominającej kolekcjonerskie zainteresowania Wazów (2008). W gabinecie zlokalizowanym w jednym z pomieszczeń na drugim piętrze wieży Duńskiej zgromadzono zarówno obrazy, rzeźby, wyroby rzemieślnicze, jak i okazy oraz zabytki przyrodnicze. Z wystaw czasowych, na które miał wpływ merytoryczny i organizacyjny, na odnotowanie zasługują: *Kraj skrzydlatych jeźdźców (Land of the Winged Horsemen)*, przygotowana dla muzeów w Stanach Zjednoczonych (1999), pokazana również w Warszawie (2000), a także *Wawel w Wilnie*, z katalogiem zawierającym Jego teksty, opublikowanym w Wilnie w wersji polskiej, litewskiej i angielskiej (2009). Brał też udział w pracach wawelskich komisji – Zakupu Muzealiów oraz Konserwatorskiej. Z Jego wiedzy w tym zakresie korzystali również koledzy z innych muzeów.

Brzemienne w skutkach dla Kazimierza Kuczmana okazało się spotkanie w Rzymie w roku 1986 z prof. Karoliną Lanckorońską. Dzięki prof. Lechowi Kalinowskiemu, zaprzyjaźnionemu z Lanckorońską, wyjechał wówczas do Włoch razem z dr. Andrzejem Fischingerem. Przybysz z Wawelu wywarł na legendarnej uczoney tak dobre wrażenie, iż otoczyła go swoim mecenatem, umożliwiającym dzięki

2. Kazimierz Kuczman w Gabinecie Włoskim Zamku Królewskiego na Wawelu.

Fot. Dariusz Błażewski

przyznawanym stypendiom podejmowanie w kolejnych latach studiów we Włoszech, Austrii i Anglii. Pomimo wszystkich różnic znajomość ta przekształciła się w swoistą przyjaźń. W roku 1994 brał udział w historycznej ekspedycji do Zurychu po obrazy Lanckorońskich, zdeponowane w jednym z tamtejszych banków, a przeznaczone przez Karolinę Lanckorońską dla zamków królewskich w Krakowie i Warszawie. Jego uczyniła Lanckorońska nieformalnym kustoszem swojego daru dla Wawelu, obejmującego ostatecznie prawie 600 dzieł sztuki, pamiątek historycznych i rodzinnych, zgromadzonych z wielkim znanstwem przez Karola Lanckorońskiego, ojca donatorki, w pałacu przy Jacquingasse w Wiedniu. Wywiązywał się z tego zadania skrupulatnie, przesyłając do Rzymu relacje z przebiegu prac konserwatorskich nad włoskimi obrazami, postępu badań nad nimi, a także publikacje i projekty ekspozycji. Otrzymywane od donatorki informacje i uwagi potrafił twórczo wykorzystać. Miarą zaufania, jakim Lanckorońska obdarzyła wawelskiego kustosa, było powierzenie mu, z prośbą o dyskrecję, wiadomości o podjęciu starań zmierzających do odzyskania z wiedeńskiego Kunsthistorisches Museum obrazu Dossa Dossiego. To nadzwyczajne dzieło trafiło na Wawel w roku 2002.

Istotnym przedsięwzięciem było przygotowanie propozycji rozmieszczenia w wawelskich komnatach części otrzymanych w darze obrazów. Opraco-

wał również scenariusz i nadzorował plastyczną realizację Studiola Lanckorońskich, zwanego też Gabinetem Włoskim. W kameralnym wnętrzu pierwszego piętra wieży Jordanki zgromadzono ponad sześćdziesiąt niewielkich rozmiarów malowideł, wykonanych niemal wyłącznie na drewnie. Efektowna ekspozycja, zapewniająca niewielkim i szczególnie delikatnym eksponatom dobre warunki konserwatorskie, była rezultatem Jego współpracy z Anną Mściwujewską-Wajdową i Leszkiem Wajdą (1999).

Drogę naukową Kazimierza Kuczmana wyznaczały uzyskane stopnie akademickie. W roku 1984 na Uniwersytecie Jagiellońskim uzyskał stopień doktora na podstawie rozprawy *Refleksy sztuki włoskiej w polskim malarstwie sztalugowym XVI wieku*. Promotorem przewodu był prof. Jerzy Szablowski. W roku 2006, także na Uniwersytecie Jagiellońskim otrzymał stopień doktora habilitowanego na podstawie dorobku i książki *Renesansowe głowy wawelskie* (2004), będącej monografią stropu Sali Poselskiej. Dokonał próby rekonstrukcji pierwotnej formy tej wyjątkowej kreacji artystycznej oraz interpretacji jej treści ideowych na podstawie szczegółowej analizy źródeł archiwalnych; zajął się również oceną artystyczną rzeźb oraz ich genezą formalną.

Działalność akademicką rozpoczął jako człowiek dojrzały, o ugruntowanym dorobku badawczym, potwierdzonym osiągniętymi stopniami naukowymi. W roku 2007 przyjął propozycję pracy

w jezuickiej uczelni w Krakowie, gdzie działał do roku 2009. W Akademii Ignatianum, w Instytucie Kulturoznawstwa, kierował Katedrą Kultury i Sztuki Krakowa i Małopolski. W roku 2009 podjął pracę w Instytucie Historii Sztuki i Kultury Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II. Tam otrzymał tytuł profesora uczelnianego w roku 2012. Przez kolejne cztery lata sprawował funkcję dyrektora Instytutu. Obie uczelnie zawdzięczają mu istotny wkład w organizację studiów i opracowanie ich programu. Był wykładowcą cenionym, lubianym przez studentów. Pod jego opieką powstało kilkanaście prac magisterskich i licencjackich.

Od roku 1971 był członkiem Stowarzyszenia Historyków Sztuki. W latach 1985–1989 pełnił funkcję prezesa Oddziału Krakowskiego. W roku 1995 został członkiem Komisji Historii Sztuki Polskiej Akademii Umiejętności, której sekretarzem był do roku 2019.

Z wielkim pietyzmem podtrzymywał kontakty z rodzinnymi stronami. Większość wakacji i wolnego czasu spędzał w Rzeczycy Okrągłej. Włączał się aktywnie w działania podejmowane przez tamtejsze środowiska miłośników i badaczy zabytków oraz miejscowej przeszłości. Stał się autorytetem, ekspertem, z którego rad chętnie korzystano. O ocenie jego dorobku naukowego i osiągnięć muzealnych świadczy powołanie do Rad Muzealnych nie tylko Państwowych Zbiorów Sztuki na Wawelu (1992–1998), ale również Muzeum Okręgowego w Rzeszowie (1998–2002), oraz Muzeum Regionalnego w Stalowej Woli (od 2004).

Za zasługi dla rozwoju muzealnictwa otrzymał w roku 2005 Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski. Trwałym świadectwem wielkiego uznania środowiska naukowego jest tom studiów *Tendit in ardua virtus* ofiarowany jubilatowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin². Tytuł publikacji będący cytatem z Owidiusza, wykuty na nadprożu jednego z portali na pierwszym piętrze wawelskiego zamku, jest swoistą oceną drogi życiowej Jubilata.

Bibliografia prac Kazimierza Kuczmana liczy 167 pozycji. Są to publikacje naukowe – książki i artykuły, noty katalogowe, eseje, hasła encyklopedyczne, prace popularnonaukowe i publicystyczne³. Uwagę zwracają szerokie zainteresowania badacza. Pisane staranną polszczyzną, z troską o precyzję wypowiedzi, prezentują rozległą wiedzę i dojrzały warsztat naukowy.

Głównym polem jego studiów było malarstwo. Publikacja o portrecie Stanisława Tęczyńskiego (1972), a następnie poświęcenie uwagi obrazowi

Pokłon pasterzy z krakowskiego kościoła Bożego Ciała (1977) świadczyło o zainteresowaniu twórczością Tommaso Dolabelli i zdawało się kierować w stronę monografii tego malarza o wyjątkowym znaczeniu dla sztuki polskiej 1. połowy XVII w. Tak się jednak nie stało. A szkoda. Ostatecznie przez długi czas zajmował się badaniem odbłasków sztuki włoskiej w dziełach malarskich powstałych w Polsce w wiekach XVI i XVII. Kilkakrotnie omawiał to zagadnienie (1978, 1986). Szczególnie interesująca jest jego wypowiedź o wczesnych refleksach twórczości Michała Anioła w rodzimej sztuce (1988).

Dar Karoliny Lanckorońskiej (1994), którego najcenniejszą część stanowił zespół obrazów włoskich z XIV do XVI stulecia, postawił przed wawelskim kustoszem trudne i odpowiedzialne zadania. Kolekcję, uchodzącą za zaginioną w wojennej zawierusze, należało ponownie wprowadzić do europejskiego obiegu naukowego, opracować poszczególne obiekty uwzględniając postęp wiedzy o twórczości włoskich mistrzów. Stworzenie odpowiedniego warsztatu naukowego było konieczne. Rozpoczął zatem szczegółowe studia dla zweryfikowania dotychczasowych ustaleń, zaznajamiał się podczas podróży z zasobami malarstwa włoskiego w europejskich i amerykańskich muzeach. Nawiązał owocne kontakty z włoskimi specjalistami, wśród których znaleźli się m. in. profesorowie Miklós Boskovits, Andrea De Marchi, Marco Paoli, Luciano Bellosi, a także uczonymi z Nowego Jorku. W Polsce wspierali go swą wiedzą dr Maria Skubiszewska i prof. Jerzy Miziołek. Od roku 1995 zaczęły pojawiać się publikacje dotyczące Karola i Karoliny Lanckorońskich, historii ich zbiorów, postępie badań nad tworzącymi je dziełami oraz poszczególnych obrazów (przede wszystkim dzieła Dossa Dosiego), lub ich zespołów (np. o ferraryjskiej proweniencji). Artykuły znalazły się m.in. w czasopiśmie: „Biuletyn Historii Sztuki (1995, 2000), „Studia Waweliana” (1996, 2002), „Folia Historiae Artium. Seria Nowa” (1995, 1996, 1998, 2000, 2002), a także „Cracovia Leopoldis” (1995, 1998) oraz licznych wydawnictwach okolicznościowych, takich jak materiały z sesji naukowych (2000, 2004, 2015). Wspólnie z Joanną Winiewicz-Wolską podejmował merytoryczną dyskusję z pojawiającymi się nieporadnymi próbami skatalogowania kolekcji Lanckorońskich (2000). We współpracy z wawelskimi kolegami przygotował też dwie wystawy prezentujące dzieła otrzymane od Lanckorońskiej – *Dar rodziny Lanckorońskich* (1995) oraz *Donatorce w hołdzie* (1998). W katalogach obu wystaw są Jego eseje oraz

² *Tendit in ardua virtus. Studia ofiarowane Profesorowi Kazimierzowi Kuczmanowi w siedemdziesięciolecie urodzin* (Kraków: Zamek Królewski na Wawelu – Państwo-

we Zbiory Sztuki, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II, 2017).

³ *Ibid.*, s. 14–23.

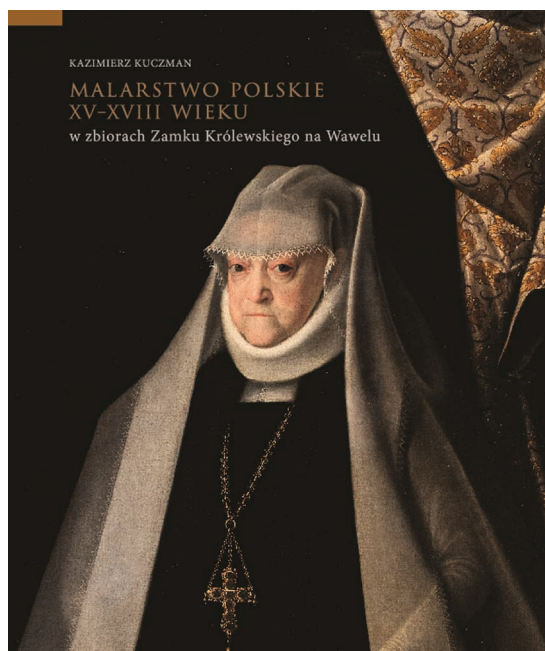
hasła omawiające poszczególne obrazy. Niemalże zasługi położył w dziele konserwacji obrazów Lanckorońskich, wspierając swoją wiedzą prace prowadzone pod kierunkiem Ewy Wilkojc przez wawelski zespół. Działania te pozwoliły wiekowym zabytkom odzyskać wiele z pierwotnego blasku, poszerzając jednocześnie wiedzę o ich problematyce artystycznej i historii. Rezultaty ustaleń dotyczących techniki i technologii zostały opublikowane, przy jego autorskim wsparciu, w specjalistycznych czasopismach konserwatorskich (2000, 2001). Liczne publikacje naukowe i popularnonaukowe przez lata upowszechniały wiedzę o tej niezwyklej kolekcji.

Zwieńczeniem badań nad obrazami z kolekcji Lanckorońskich, które znalazły swoje miejsce na Wawelu, stał się opublikowany w roku 2008 katalog opracowany wspólnie z Marią Skubiszewską (zm. 2011). Współautorka, niegdyś wawelski kustosz, znawczyni malarstwa Italii, miała na koncie liczne publikacje z tego zakresu, w tym wydany w roku 1973 katalog obrazów włoskich w Państwowych Zbiorach Sztuki na Wawelu. Angielska edycja książki ukazała się w roku 2010, a w rok później jej wersja włoska. Praca objęła 82 dzieła włoskie oraz pięć o innej proveniencji, w tym trzy hiszpańskie.

W kręgu zainteresowań Kazimierza Kuczmana znajdowała się także problematyka staropolskiego portretu. Rozpoczął od badań nad portretem Tęczyńskiego, z czasem obejmując nimi wizerunki polskich osobistości w zbiorach wawelskich, zwłaszcza zaś portrety charzewickie Lubomirskich (2003, 2010, 2016). Interesował się również malarstwem polskim z wieku XIX i początku następnego stulecia. Pisał o obrazach z tego czasu o tematyce jasnogórskiej (1981), o dziełach Jacka Malczewskiego w zbiorach lwowskich (2003). I te prace świadczą o rozległej wiedzy i dojrzałym warsztacie naukowym autora.

Istotne w Jego twórczości są publikacje dotyczące Wawelu, m.in. poświęcone przemianom stylowym na przełomie wieków XVI i XVII (1994), stanowi badań nad Wawelem w XIX stuleciu (1994), zamkowym stropom ramowym (2011), nekropolii królewskiej (2013), a także związkom z Wawelem Karola i Karoliny Lanckorońskich (2004, 2011).

W dorobku naukowym Kazimierza Kuczmana, oprócz wspomnianego katalogu obrazów z kolekcji Lanckorońskich, trwałe miejsce w osiągnięciach rodzimej historii sztuki zajmuje katalog polskich obrazów z wieku XV–XVIII w zbiorach Zamku Królewskiego na Wawelu⁴. Jest to skrupulatne opracowanie w formie monografii 223 dzieł twórców i tych anonimowych, i tych dobrze znanych. Nie ulega wąt-

3. Okładka katalogu malarstwa polskiego z XV–XVIII w. ze zbiorów Zamku Królewskiego na Wawelu

pliwości, iż praca przez wiele dziesięcioleci nie straci swojej naukowej wartości, dobrze służąc kolejnym pokoleniom badaczy. Nad książką pracował do ostatnich dni. Niestety pięknej publikacji nie było dane mu już zobaczyć.

Kilkanaście prac przygotował wspólnie z przyjaciółkami historykami sztuki. Z Katarzyną Stangret opublikował artykuł o skrzydłach tryptyku malarza Jerzego w krakowskim kościele Św. Krzyża (1974), z Januszem Kozłowskim rozprawę o epitafium Ainolfa Tedaldiego w Muzeum Diecezjalnym w Tarnowie (1984). We współpracy z Jerzym T. Petruszem powstał esej poświęcony Jerzemu Szablowskiemu (1991), syntetyczne opracowanie problematyki polskiego portretu z końca XVI i 1. połowy XVII stulecia, przygotowane z okazji wielkiej wystawy portretowej zorganizowanej pod kierunkiem Jerzego Malinowskiego przez Muzeum Narodowe w Warszawie (1993), oraz dwie efektowne edytorsko książki o Wawelu i zbiorach Zamku Królewskiego (2007, 2010). Był współautorem znakomitym. Zdyscyplinowany, pełen zapału, z wielką delikatnością dzielił się uwagami podczas wspólnej pracy redakcyjnej nad tekstem.

Jak przystało na rasowego muzealnika ogromną część swojej wiedzy prezentował w notach katalogów wystaw czasowych przygotowywanych zarówno

⁴ Kazimierz KUCZMAN, *Malarstwo polskie XV–XVIII wieku w zbiorach Zamku Królewskiego na Wawelu. Katalogi zbiorów*, t. XVI, Kraków 2021.

przez Zamek Królewski, jak i inne muzea. Opublikował 504 tego rodzaju opracowania. Są to w przeważającej mierze niewielkie, ale wyczerpujące monografie obiektów, nierzadko po raz pierwszy wprowadzanych do obiegu naukowego. Na wymienienie zasługuje kilka wielkich kreacji muzealnych z jego udziałem: *Gdzie Wschód spotyka Zachód* (1993), *Donatorce w holdzie* (1998), *Rzeczpospolita w czasach Jana III* (2004), *Dziecko w malarstwie od XVI do końca XIX wieku w zbiorów polskich* (2004), *Lubomirscy linii przeworskiej* (2006), *Pamięć o odsieczy Wiedeńskiej* (2008), *Tesori d'arte di Cracovia dal Museo Reale di Wawel* (2008), *Wawel w Wilnie* (2009). Przypomnieć też należy omówienia zabytków związane z takimi wawelskimi wystawami, jak *Malarstwo angielskie w zbiorach wawelskich* (1993), *Georges de la Tour U lichwiarza* (2003) oraz publikowane w serii katalogów nabytków Zamku Królewskiego na Wawelu wydawanej w latach 2007–2018. Jego autorstwa jest kilka biogramów, w tym rzeźbiarza Sebastiana Sali, a także malarzy czynnych w 1. połowie XX w. (Michał Pocięcha, Stanisław Podgórci, Kazimierz Podsadecki, Zygmunt Rafał Pomorski, Jerzy Potrzebowski), zamieszczonych w *Polskim słowniku biograficznym* (1982, 1985, 1993), kilka haseł w *Encyklopedii katolickiej* (1983, 1993) oraz kilkadziesiąt w *Encyklopedii Krakowa* (2000) oraz *Encyklopedii sztuki polskiej* (2001).

W połowie lat 70. ubiegłego stulecia włączył się aktywnie w akcję inwentaryzacji zabytków sakralnych Krakowa. Jest współautorem opublikowanych w monumentalnej serii wydawniczej *Katalog zabytków sztuki w Polsce* (t. IV: *Miasto Kraków*, pod red. Adama Bochnaka, Jana Samka i Izabelli Rejduch-Samkowej) opracowań omawiających wyposażenie klasztoru dominikanów (1978), klasztor i poklasztorne zabudowania kanoników regularnych laterańskich, dawny kościół pw. św. Jadwigi i klasztor bożogrobców (oba 1987), dawny szpital bonifratrów (1994), klasztor i zabudowania poklasztorne albertynów, dawny klasztor koletek oraz budynki Towarzystwa Dobroczynności, klasztor SS. Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo, gmach Seminarium Częstochowskiego (wszystkie 1994). Wziął także udział w początkowej fazie prac przy inwentaryzacji kościołów i klasztorów na terenie dawnego województwa ruskiego. W *Materiałach do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej*, redagowanych przez Jana K. Ostrowskiego, ukazały się dwie monografie jego autorstwa – kościołów w Olesku (1993) oraz Białym Kamieniu (1996).

Spod jego pióra wyszły eseje poświęcone działalności przyjaciół i tych, którzy święcili jubileusze, i tych którzy już odeszli. Są wśród nich teksty o historykach sztuki: Adamie Błachucie (2014), Janie Błyskoszu, również konserwatorze zabytków (1992), Andrzeju Fischingerze, wybitnym reprezentancie wawelskiego muzeum (2005), ks. Wilhelmie Gaju-Piotrowskim, historyku regionalistcie, kolekcjonerze (2010), a także wielkiej postaci polskiej historii sztuki – profesorze Mieczysławie Gębarowiczu (2010).

Trudno przecenić Jego zasługi w popularyzowaniu wiedzy o królewskim wzgórzu – dziejach, budowlach i zabytkach zgromadzonych w zamku oraz w katedrze. Tysiące turystów corocznie odwiedzających Wawel poznaje to miejsce często z przewodnikiem jego autorstwa, po raz pierwszy wydanym w roku 1978. Od tego czasu wielokrotnie wznawianym, wraz z uzupełnieniami prezentującymi postęp badań, także w języku francuskim i angielskim. Ostatnia przygotowana przez niego wersja wawelskiego przewodnika ukazała się drukiem w roku 2019, kilka miesięcy przed śmiercią autora⁵. Podobnie było z przewodnikami po Krakowie, których kolejne wersje wydawano drukiem poczynając od roku 1994. Popularne, ale na wysokim poziomie merytorycznym, są teksty opublikowane w czasopiśmie, takich jak m.in. „Mówią Wieki”, „Poznaj Swój Kraj”, „Kraków”, „Spotkania z Zabytkami”. Na ich łamach w latach 1989–2013 zamieścił kilkanaście opracowań wawelskich zabytków, w większości na temat obrazów ze zbiorów Lanckorońskich. W ten sposób docierał do licznych czytelników poszerzając ich wiedzę o dziełach sztuki i pamiątkach historycznych w zbiorach zamkowych. Współpracował również przy powstaniu kilku filmów i audycji radiowych, w których wystąpił. Ich tematem były postacie Jerzego Szablowskiego (*Pan na Wawelu, Szkic do portretu*) i Karolina Lanckorońska (*Portret damy*), a także m.in. historie obrazów Lanckorońskich.

Spółeczność wawelska poniosła wielką stratę. Odszedł bowiem nie tylko człowiek ogromnej wiedzy o polskiej sztuce i przeszłości miejsca dla narodowej tożsamości nie do przecenienia, ale również świadek i inspirator wielu ważnych wydarzeń muzealnych na królewskim wzgórzu w ostatnim półwieczu. Był człowiekiem skromnym, wrażliwym, sprawiającym wrażenie nieśmiałego i nieco wycofanego, powszechnie lubianym i szanowanym. Był jednocześnie uparty, lecz ta cecha była u niego zaletą pozwalającą na realizację trudnych nieraz przedsięwzięć. Całe życie wypełniała mu praca zawodowa. Rodziny nie założył, ale nie był samotny. Otaczała

⁵ Kazimierz KUCZMAN, *Wzgórze Wawelskie. Przewodnik* (Kraków: Zamek Królewski na Wawelu, 2019).

go bowiem zawsze wielka życzliwość koleżanek i kolegów, przyjaciół gotowych do pomocy i wsparcia. Tak było do ostatnich chwil. W laudacji z okazji 70. rocznicy urodzin prof. Kuczmana ks. prof. Jacek Urban napisał o jubilacie: „Dziś takich ludzi właściwie już nie ma”.

Był drobnej postury, kruchego zdrowia. W roku 1999, podczas pobytu w USA, ujawniła się choroba, z którą walczył przez prawie dwie dekady. Dla poratowania zdrowia przez ponad rok, na przełomie lat 2001–2002, przebywał na urlopie. Czas ten przezna-

czył nie tylko na rehabilitację, ale również wypełnił intensywną pracą naukową. Pogarszające się samopoczucie i rozwijające się dolegliwości skłoniły go w roku 2012 do odejścia na muzealną emeryturę. Pracę na Uniwersytecie zakończył w roku 2020. Zmarł w swoim mieszkaniu na Wawelu.

W dniu 3 lutego 2021 r. w królewskiej katedrze pożegnali zmarłego liczni przyjaciele, koledzy, współpracownicy z Zamku Królewskiego na Wawelu i Uniwersytetu oraz znajomi. Tego samego dnia spoczął na cmentarzu w rodzinnej miejscowości.

Oprac. Jerzy T. Petrus